

НАРОДНЫ НОВИНКЫ

р. XVIII
ч. 17 – 20

КУЛЬТУРНО-СПОЛОЧЕНЬСКИЙ ТЫЖДЕННИК РУСИНІВ СР

14. мая 2008
ціна 6,- Ск

• 13. мая 2008 Федор Віцо (зліва), председа петиціоннаго выбору, перадае Петицію абчанів, слухачів русиньского выселаня Словеньского розгласу підпредседови алады СР про людьскы права і народностны меншыны Д. Чапловичови (четвертый зліва). Тоту петицію підписало 3 406 людей і так высловило неспокойность із сучасным ставом того выселаня. Потім Ф. Віцо і П. Крайняк, мол. (пятый зліва) вели конштруктивну бісїду з Д. Чапловичом і директорков одбору людьскых прав і меншын Л. Янчуловов. Пізніше в Домі ССН був новинарський брїфінг ку переданю петиціонных гарків і неспокойности слухачів із русиньским розгласовым выселанем.

Руський дім у Пряшові матъ служыти вшыткым Русинам!

В дусі такого мотта скликали членове ініціативной групы – Мґр. Г. Бескид, Інж. Д. Крїшко, Ш. Крушко, Інж. Я. Тїлняк, А. Седлачкова, Інж. М. Шутяк, Ф. Віцо і Мґр. А. Зозуляк мїморядну членську громаду, на котру были позваны представителї і членове трѣх зоскуплїнь, респ. трѣх організацій зо скоро тотожнымъ назвами – Руський клуб (навколо председы Інж. Яна Тїлняка), Руський клуб – 1923 (навколо председы Мґр. Гавриїла Бескида) і Руський клуб – 1923 (навколо председы Штефана Секерака). Цїлѣм той стрїчи было надвязаня комунікації зо вшыткыма „трѣма Руськыма клубыма“, но тоту понуку схосновали лем два субекты. Третій – навколо сучастных „газдів“ в Руськїм домї не прїяв позваня, то значїть, не проявив добру волю комуніковати, хоць наперед вызерало, же дакотры особы з клубу навколо Ш. Секерака і спол. прїйдуть і повїдять другым членам „руськых клубів“ (навколо председы Я. Тїлняка і навколо председы Г. Бескида) свою позїцію.

Так ся 10. мая 2008 в Пряшовї зышли двї зоскуплїня, котры такой на зачатку проголосили, же з даным ставом навколо Руського дому (будовы в центрі міста Пряшів, котра была перед

многыма роками куплена предкамі-Русинами і про Русинів на Пряшївщїні) не суть спокойны і суть за то, жебы в уж розбігнутїм суднім спорї ся продовжовало і жебы ся дана ситуація выяснила вердітком суду. Про тых, котры не слїдують ситуацію навколо Руського дому, курта сумарїзація: Судный спор ся веде проти сучасным штатутарям – К. Барнови, П. Бірчакови, Я. Цїмбалови і справцѣви Ш. Секеракови, котры без схвалїня членьской громады створили Надацію Руський клуб – 1923 і наслїдно перевели маесток Руського клубу – 1923 на нима заложену надацію. На нетранспарентном господарїня Руського клубу – 1923 указовав дакїлько раз Мґр. Г. Бескид на мїморядных членьскых громадах. Ёднов з таких стрїч была ай мїморядна членьска громада скликана на 17. децембра 2005, на котру были позваны і панове Барна, Бірчак, Цїмбала і Секерак, жебы членам высвітлили свої поступы в ґаздованю. На жаль, не прїшли і не высвітлили... Наopak, як сьме ся пізніше дізнали з медїй, 14. януара 2006 скликали самы членьску громаду, на котрій звыли новий выбор, членами котрого ся стали: Штефан Секерак, Інж. Павел Бірчак, проф. МУДр. Інж. К. Барна, др. н., доц. Др. Ю. Панько, к. н., доц. Др. В.

Купка, к. н., МУДр. А. Бандура, Я. Трущїньска-Сива, причїм за председу РК – 1923 був зволений Ш. Секерак. То значїть, мінімально тоты высше названы особы мали знати, же была заложена Надація Руського клубу – 1923, на котру був наслїдно переведжений і маесток Руського клубу – 1923, то значїть будова Руського дому на Главній улїці ч. 62 у Пряшовї, не бісїдуючі о тїм, же то мали подля Штатуту знати і другы членове Руського клубу – 1923, котры, мїмоходом, мали заложїня Надації одголосовати на громадї. Як ся але вказало, многы з членів РК – 1923 на громау ани не были позваны, а тоты, што позваны были і прїшли, зістали несподїваны, бо о заложїню надації (котру мали на предметній громадї одголосовати) не была бісїда. Просто вопрос заложїня надації не був предметом їднаня на громадї, также і членове Руського клубу – 1923, котры там были, ся о заложїню надації дізнали лем з одступом часу з медїй. Самособов, же ся чули окламаны і жадали высвітлїня, но того ся не дочекали, бо комунікація ся перервала... Мїмоходом, дакотры з членів – напр. Інж. П. Шутяк – были мїджїтым з РК вылучены як „шкодливы ділу людє“. То суть факты, наслїдком котрых є реалїта така, же Руський дім у Пряшовї ся не став зьєднующїм станком культуры Русинів Пряшївщїны, але наopak. Хто до нѣго вкочїть, нелем же го прївїтають схатравїты студены муры, котры нїяк раз не припоминають мїсто культурных сходїн (думаме сї, же дакїлькорїчна реконштрукція уж могла принести належный ефект, або ей реалїзують неспособны людє?), але на жаль, і комунікація мїджі дакотрыма Русинами в нїм є скорше проявом нетолеранції і некультурности, также потїм страчають охоту приходити до Руського дому і дашто там організовати і тоты найзапаленїшы Русины, радше сї глядають просторы десь їнде. А Руський дім пустїє і хатравїє... (Апропо: Од тых, што суть холем кус у милости, сьме ся дізнали, же стрїчі пензістів і загородкарїв там можуть організовати, но акції тїпу Академія к юбілею А. Фарїнїча уж нїт, а по пару сходїнах там уж не є мїсце ани про фольклорный колектїв Карпатянин. Думали сьме сї, же фольклор як такый, што ся тыкать єднотливых позїцій

– прорусиньской, проукраїньской ці проруськой – є в тїм одношїню нечітательный, но видїть ся же правї ведучї особы колектївїв суть неприятелины). На громадї выступали і членове МО у Пряшовї Русиньской оброды на Словеньску – Федор Віцо і Мґр. Петро Крайняк, котры тїж потвердили позїцію, же ситуація навколо Руського дому є недобра, комунікація із штатутарями проблематїчна... Председа Русиньской оброды на Словеньску – В. Противняк выголосив, же даный став треба вырїшыти правным способом а потїм їднати із властниками Руського дому о сполупраці, бо днесь не є ясне, з кым властно треба їднати? Шкода, же сучасны штатутарї не выужыли ани єдну з понукнутых можностей – прїйти на громаду і комуніковати, высвітлити свою позїцію або свої поступы односно Руського дому. Членове обидвох Руськых клубів, прїтомны на громадї, зістали скламаны... Напрошує ся вопрос, з кым властно суть охотны сучасны штатутарї надації і властници Руського дому сполупрацювати і кому матъ Руський дім служыти?

А який є вердіт зо скликаной громады? (Мїмоходом, ініціаторы хотїли громаду скликати в Руськїм домї, но одбыла ся в просторах Методїчно-педагогїчного центра у Пряшовї на ул. Т. Шевченка, бо од Ш. Секерака прїшла на їх жадость неґатївна одповїдь.) Як сконштатовав Мґр. Петро Крайняк, котрый вїв громаду, позїтивным є факт, же ся стрїтили холем два субекты, бо стрїча дає предположїня на комунікацію і посувать діла допереду. Предсеса Руського клубу Інж. Ян Тїлняк проголосив, же в інтересї вырїшїня ествуючїх проблемів їх клуб підпорує Руський клуб – 1923 навколо Г. Бескида а по вырїшїню судных спорів може быти далша комунікація – о фузії обидвох клубів, што было закомпоноване і до резолюції. На розділ од тых минулых стрїч і мїморядных громад ся видїть, же тота была менше емотївна і же комунікація посунула односины холем о малый крок допереду. Вшыткы прїтомны ся зьєднотили на фактї, же найкультурнїшым способом, кїдїже третїй субект уж дакїлько раз не прїяв позваня, буде дорїшыты судный спор навколо властництва Руського дому, бо, хоць то і тримать довго, мїтїнгы і протестны акції перед Руськым домом

Ярній проходжай

Перемінчївий час апрїля удивлять око зарядом гї лїньскїй листок в конарївлю, што ся привидить моталѣм.

Залуск маш на дїку красу у духу быти ласкавїй. Шувнїсть – то зїля потїхы, як час настане напастный.

В ярній хвїльці цвіт пожовкне, зозулям скрегнуть голосы а з того, што ся в вітрі мервїть, учинить авґуст колоскы.

Додж патрїархалнї порскають, пострїбернїв наглї студнїк, в воїї перлами ся іскрїть, мїг сонця в надхмарностях зник...

Додж ай сонце, вітор в травах ярь до вазы кладе днїм а чоловік ся тому дивить й конарик чуда цївине в нїм.

Штефан СУХЫЙ, Стацїн

лем ступнюють емоції... Заєдно члены Руського клубу – 1923 навколо Г. Бескида проявили охоту підпорити накладды навколо судного спору і фїнанчно. Позїтивным є і факт, же членове РК – 1923, котры были окламаны у звязї із створїнем надації проголосили, же суть охотны тоты факты досвідчїти на судї, бо не хотять быти одповїднымъ за „ґаздованя“ Надації Руський клуб – 1923.

Тот погляд підпорують і честны Русины з Братїславы в особї панї Гелены Гайдовой-Жыдовской, котрой реакція на даный став была тлумачена такыма словами: „...як ся могло стати, же трѣм особам (плус четвертїй – пензістови Янови Цїмбалови – позн. авт.) ся таке дашто подарїло зробити – вытворити надацію і перевести на ню маесток в годнотї 9,5 мїліона корун? Хто їм дав на то право?“ Но на тоты вопросы, але і на многы їшы будуть мушенє спомянуты панове одповідати на судї, бо Русинів, членів Руського клубу – 1923, тоты одповїдї интересують. Кветослава КОПОРОВА, фоткы авторкы

Будуть нести мено Ендї Варгола

Подля слов Міхаела Германа, ПгД., шефа про авторьскы права у Фундації Ендї Варгола в Нью Йорку, Основна умельцьска школа (ОУШ) у Мїджілабірцях понесе мено єдной із найславнїшых особностей 20. стороча – Ендї Варгола. Завершыло ся так снажїня бывшой директоркы школы Евы Гойдїчовой (жадала о тот честный тїтул їцї в роцї 1996), але главно Мґр. Людмїлы Штецовой, яка є першов директорков в історїі умельцьского школства вообщє, за функчный період котрой їнштїтуція здобыла до назвы мено той світової „значкы“ модерного умєня. Подобно Інж. Ева Солєєва ся стала першов директорков середнѣшкольської їнштїтуції на свїтї, котра дістала тоту честь нести в назві школы мено Ендї Варгола (Здружена середня школа Ендї Варгола в Мїджілабірцях). Подля М. Германа, ПгД., по підписаню взаємной догоды мїджі директорков ОУШ у Мїджілабірцях і Фундацій Ендї Варгола в Нью Йорку, буде школа поужывати пожычене мено Ендї Варгол в єй назві в часї становленїм догоды. Сполочность Ендї Варгола (СЕВ) у Мїджілабірцях ґратулує обидвом школьскым їнштїтуціям і обидвом єй директоркам ку здобытїю права нести в назві їх школ мено світознамого умельця і тїшыть ся на сполупрацу главно в области музеоедукалогїчных і умельцько-ремеселных активїт.

Др. Михал БИЦКО, ПгД., Ф. А. Б. І., выконный председа СЕВ

• На мїморядній членьскїй громадї руськых клубів 10. мая 2008 у Пряшовї за челный стїл засїли: (зліва доправа) председа Руського клубу Я. Тїлняк, П. Крайняк, мол, котрый вїв засїданя, таїмник Руського клубу – 1923 Д. Крїшко і председа Руського клубу – 1923 Г. Бескид, котрых уважно слухали Ш. Крушко, А. Ковач, П. Бегенї, В. Янко і Я. Фрїшнїч.

ДІЯТЕЛЬНОСТЬ РУСИНЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ АКТИВНО СЯ РОЗВИВАТЬ Взникла нова секція молодих Русинів

Русинська молодь у Братіславі ся активізує а то є видно і на ей діяльності. Од першой акції, котров было опіканя солонины і ковбасы на Партизанській луці в октобрі 2007 року, ся тоты найзапаленішы зачали реґуларно стрічати з ясным цілём – створити силне русинське молодежне ядро способне позитивно впливати на остатніх Русинів і своїма активітами припомочі к формованю і склеваню русиньской комуніты нелем у Братіславі.

Молодий Русин потребує здобыти чутя гордості на свій род, чутя русиньской сполунажености, і праві то є тыж нашым цілём. В першій ряді ся снажыме вытворити условия, жебы молодеж одчула потребу проявити ся і повісти : „**ГЕЙ, Я ЄМ РУСИН, ШТО Є МОЇВ ВЫГОДОВ**“ а в другім ряді хочеме презентувати наш народ міджі векшыновым словенським жытельством, котре о нас знать жалостно мало, кідь вообщє дашто. Сьме вдячны **Здружіню інтелігенції Русинів Словенська**, котре мене і мою сестру Янку ословило з думков зорґанізувати молодых Русинів у Братіславі. А кідьже сі выбрали належны особы, занедовго ведно з далшыма активістами сьме вытворили **секцію Молоды Русины (molodi.Rusiny)**, а то під шапков ЗІРС-у. Самособов, же тоты молоды люде заслужать собі, жебы сьме спомянули їх мена. Закладаючіма членами суть: **Янка і Йозеф Бадідовы, Міро Сіланіч** з Снины, **Міро Блаховський** із Пчолиного, **Янік Ямрошковіч** із Ряшова, **Богуш Гарвіляк** із Чертіжного, **Любка Тарчова** з Габуры, **Андрий Зеґер** із Вранова над Топлєв, **Матє Дуфала** з Якубян, **Луцка Русинькова** з Литмановой і **Петє Штефаняк** із Малаго Липника. Реґуларно ся стрічаєме, творимє і едновременно ословлюєме далшых молодых

Русинів, ведь із позиції ровесника є то намного простіше. Снажыме ся їм указати, же є нас дость много і маме к собі близко, ці уж на основі языка, або народных традицій реґіону, з котрого походимє і т. д. А резултат є позитивный: **многы молоды справды мають інтерес о русинство, лем потребують першы імпульс, котрый їх „нашартує“.** Што до діяльности ЗІРС – секції **Молоды Русины**, так у першій ряді даєме акцент на комунікацію як із членами той секції, так і остатніма Русинами, респ. шыроков публіков. Основов є добра публіцита, інформованость о наших активітах. Выходячі з того, вытворили сьме русинський молодежний мейловый список, де є уж 125 мейловых контактів (хто мать інтерес быти до нєго залучений, най нам напише на адресу: molodirusiny@googlegroups.com), але тыж вебову сторінку: <http://molodi-rusiny.yweb.sk>, котра поможе дати знати о Русинах.

В сучасности маме розбігнуты два проєкты. З цілём стмеліня колективу **навщівляєме** каждый вівторок од 14.00 до 15.30 год. **тілоцвічно** інтернату Бернолак. Другым проєктом є **Русиньска забава у Братіславі**. Іде о наш пілотный проєкт і много од нєго чекаєме. Тады де інде ся можеме в такім множестві стрітити, спознати і едновременно представити наш фолклор шырокій публіці.

Были бы сьме рады, кібы подобны молодежны группы Русинів vznikали і інде на Словенську. Сьме одкрыты каждый сполупраці і каждому Русинови. Кідь мате даякы вопросы, можете нас контактувати на выше спомянутій мейлової адресі або на адресі: jozef.badida@gmail.com.

Йозеф БАДІДА,

председа секції **Молоды Русины** (Sninské noviny, ч. 17, 21. 4. 2008, с. 5)

Йозеф БАДІДА, председа секції ЗІРС – Молоды Русины:

„Походжу зо Снины, красного русиньского краю на выходнім Словенську, але моя тужба по науці ня завела аж до Братіславы, де од 2003 року штудую на Правницькій факулті Універзиты Коменського. Єм активным членом Европского здружіня штудентів права (ELSA) а од дїтства ся інтересую о Червеный хрест і першу медічну поміч. В 2007 році єм быв капітаном дружства добровольных здравотників, котре выграло 15. річник Меморіалу МУДр. Владіміра Гарінека, неофіціалны Майстровства Словенська у даваню першой помочі. Окрем того, люблю шпорт, історію, путованя і спознаваня крас за границями Словенська і дома, главно наших красных Полонин.

Правду повісти, аж ту в Братіславі, далеко од свого родного краю, єм скучно і одчув у собі русинство, што в нашій Снинській окресі є таким природным явом, бо там суть векшынов Русины. Аж ту єм порозумів, яку мам выгоду перед остатніма, наша материньска русиньска реч, культура, звыкы ся не дадуть одкопировати, суть самобытны, лем їх треба розвивати, презентувати, дослова з нима ся хвалити, бо, правду повіджемо, дотеперь єм не стрітив никого, кому бы не вчаровали. Але з другого боку єм

собі усвідомив, яку сьме мы Русины при-способливы і многораз ся стає, же далеко од свого родного краю забываєме на тоту свою выгоду, на свое русинство, з котрым сьме ся народили і котре нас буде провадити цілий наш жывоут. Зато **спропагуєме самых себе, вкаже Братіславі, цілому Словенську і світу, же сьме ту і треба з нами раховати!** Од нашой першой акції єм стрітив много молодых Русинів, котры ся хотять організувати, активізувати, стрічати а мы їм, в сполупраці з розбігнутым Здружінєм інтелігенції Русинів Словенська, даєме тоту можливість. **Двері к нам суть отворены, вшыткы сьме вітаны, Русины і сімпатізанти, прїдьте і розвивайте в собі то, чім сьме обдарованы, што вас характерізує так, як вашых родічів, прародічів,... а тым є ваше самобытне Русинство.**“

e-mail: jozef.badida@gmail.com

МОЛОДЫ РУСИНЫ СЯ „НАШЛИ“ ДАЛЕКО ОД ДОМУ

Множество молодых людей з выходного Словенська одходять, ці уж за роботов або на штудії, до Братіславы або інших векшых міст нелем на Словенську. Молоды люде по одході з дому перестают ся голосити ку своему коріню, забывают хто суть, одкы походять і што

могуть понукнути своей околїці. Молоды Русины ся по одході з дому зачленюють до новой сполучности і намісто того, жебы понукали околїці дашто нове і одлишне, часто абсорбують містну культуру, а на тото свое, русинське, забывают. Тоту небарз добру ситуацію в русинській комуніті в Братіславі ся снажыла змінити група усвідомленых людей, котра в 90-ых роках минулого стороча ту заложыла Здружіня інтелігенції Русинів Словенська (ЗІРС). Почас своей екзистенції тото здружіня зреалізувало ряд культурных і сполученських акцій,... але хыбив ту потенціал молодых Русинів.

Тота ситуація ся зачала мінити праві теперь. Зачатком того року возникло молоде крыло ЗІРС-у під назвов **Молоды Русины (molodi.Rusiny)**. О тім, же русинська молодеж жыє в Братіславі активным жывоутом, свідчать і акції, котры были уж минулого року. Перша офіціална стріча молодых Русинів ся одбыла в октобрі минулого року на Партизанській луці в Братіславі. Тоту стрічу зорґанізував штудент Правницькой факулты УК **Йозеф Бадіда** зо Снины ведно зо сестров **Янков** і далшыма молодыма Русинами. Стрітило ся ту выше 50 штудентів і молодых працівників із окресів Бардеєв, Стара Любовня, Снина, Міджілабірці, Гуменне, Свідник і Стропков. Окрем них, на

акції были і старшы члены ЗІРС-у. Акція сповнила свій ціль і підтвердила, же нас Русинів є дость, а зато має змысел ся дале стрічати і розвивати нашы традиції і язык. Тота стріча была зроблена у сполупраці з **Инж. Яном Липиньским**, підпредседом ЗІРС-у.

О тім, же молоды Русины в Братіславі досправды ся хотять стрічати, свідчить і звышуюча ся участь молодых людей з выходу нашой країны на акціях, котры організує ЗІРС. Єдним із проєктів про Русинів і їх приятелів суть бісіды в ґалерії **Андрия Смоляка** під назвов **Стрїчі в ґалерії**. В октобрі минулого року была далша часть того проєкту, на котрім были і молоды Русины **Мартін Караш** із Камюнкы, окр. Стара Любовня, ведучій фолклорного колективу **Барвінок** і штудент реґіонального розвою у Нітрі, а тыж **Любош Папік** із Кружлєвой, окр. Бардеєв, штудент оперного співу на Высокій школї музичного уменя в Братіславі.

Приправуєме далшы акції, на котрых, вірїме, же ся стрітять множество молодых людей, які ся знають забавити. Ту треба спомянути праву **„руснацьку забаву“ в Братіславі** споєну з культурным програмом, котра была 3. мая 2008. О забаву ся постарала музична група **Проблем** із Бардеєва і фолклорный колектив **Барвінок** із Камюнкы. Далє приправуєме реґуларны стрічі молодых при шпорті або народнім танцю в дакотрій із братіславских тілоцвічень.

Вірїме, же докажеме наградити тепло родной хыжы і людем у Братіславі, котры ся находить далеко од своїх родных і знамых. Зато вас хочеме вызвати, **жебы сьте ся запоїли до работы секції Молоды Русины.** Можете нас контактувати на спомянутых мейловых адресах, але і на далшых, як: jjamroskovic@gmail.com, про штудентів у Нітрі: barvinok.ka@centrum.sk.

Ян ЯМРОШКОВІЧ

(Bardejovské novosti, 22. 2. 2008)

Перша Русиньска забава в Братіславі

На кінці першой Русиньской забавы, котра была 3. мая 2008 у сполученських просторах **Штудетського интернату Млада Гарда** і в **Пропаганда клубі**, не остав наїсто никто з ей участників сухый. Акція, яку сьме організували мы – **Молоды Русины** – была поряднов забавов нелем про молодых, але і старшых. Тота забава ся могла одбыти по немалій приправі, але і зато, же сьме до нєй вложили свое сердце, котре послідні місяці било і про вшыткых Русинів, яким сьме хотіли принести радость і припомянати, же наша культура жыє.

Першу Русиньску забаву в Братіславі зачала і цілу акцію нам спрїемнєвала модераторка **Янка Бадідова**. Офіціално цілу акцію отворив своїм приговором председа Здружіня інтелігенції Русинів Словенська – **доц. МУДр. Михал Штенє**, к. н., котрый не ховає радость, же ся в Братіславі стрічать молодеж. Ведь ай зато нас ЗІРС цілий час в активіті підпоровало. Програмом нас потішыла молода застава з фолклорного колективу **Барвінок** із Камюнкы. Указали нам, як ся співать, грать і веселити у них дома. По їх програмі выступив перед публіков і председа ЗІРС – секції Молоды Русины **Йозко Бадіда** і вызвав вшытку русиньску молодеж до работы. Потім были представлены ай остатні членове секції, або, як собі гваримє мы – **русинське ядро**.

Што наслідовало потім, то ся дасть описати вшеляк, але нам пасують нато слова – **колоточ повный забавы в интерпретації Русинів**. Група **Проблем** із Бардеєва нам грала досправды так різко, же никому не доволила сидіти на місці. Скручали сьме ся на паркеті

на мелодії главно русиньских співанок. Танечны кола ся чередовали з перервами, почас котрых сьме сі шумні заспівали. А почас другого фолклорного вступу нам **Барвінок** затанцьовав їх традиційный танець. Забава продовжовала в повнім темпі, каждый собі покльпковає до ритму.

Мартін Караш із колективу **Барвінок** нам указав, же гармоніка патрїть до нашого фолклору, і так сьме собі з дяков заспівали. Приправлений сьме мали і датапроєктор зо словами співанок, але по часі сьме ся так на паркеті „розросли“, же сьме на слова не довиділи і радше сьме ся пооблапьяли і в колі співали сьме вшытко, што нам пришло на розум. Ку забавляючым ся приговорив і председа Сполку русиньских писателів Словенська **доц. ПеДр. Василь Хома**, к. н., і нам, молодым, подаровав книжки написаны в русиньским языку, жебы сьме не забыли, же маме і властный язык і властных писателів. По пієночі была ай томбола, в котрій першов цїнов був красный образ од академічного маляра **Андрия Смоляка**.

На **І. Русиньску забаву в Братіславі** пришло выше 350 людей і не можеме гварити, же была даяка вікова нерівновага. Богато была заступлена молодеж, середня, але і старша генерація. Подля першых одзвїв, люде были спокійны, забавляли ся добрі і чекають на далшу акцію. **Мы ся тому тішыме і наїсто в ній хочеме продовжовати, многы річі выліпшыти, а так пропаговати і росшырєвати русиньску культуру і мімо нашого родного краю.** А наконєць вшыткым дякуєме за підпору при реалізації русиньской забавы, а так істо за участь на нашій першій великій акції.

(<http://molodi-rusiny.yweb.sk>)

• Першу Русиньску забаву в Братіславі своїм приговором святочно отворив председа Здружіня інтелігенції Русинів Словенська **М. Штенє** (влїво), а потім слово взяла модераторка вечора **Я. Бадідова** а было представлено і „русинське ядро“, як собі говорять молоды Русины з новой секції ЗІРС-у. А яка бы то была забава без танцю, тот свій, камюньскый, указали молоды члены фолклорного колективу **Барвінок**.

Споминам на моє село Андрієва П.

(Продовження з минулого числа.)

Смутні події в селі

Село Андрієва почало своєї екзистенції пережити і смутні часи. У 17. і 18. ст. село постигла холера, наслідком чого село вимерло і число жителів ся значно зменшило. Великі трагічні події в історії села найдемо і у 19. і 20. ст. Були то, глибоко великі огні. У 1815 році був такий великий огонь, же згоріло 15 хвж. Тоді вшитки хвжи були дерев'яні, стріхи були покриті кичками, соломов. Гашіня такого огня было малоефективне. За необычайної ситуації у 1937 році горіла Гафанина хвжа. В тім часі місіонарі-редемтористи із Михаловець організували у селі місієнські побожності. Представеним Михаловського монастиря був тогды благочереный Домінік Тырчка, котрый до Андрієвої выслав двоє місіонарів. Вечур ся до церкви зышло скоро ціле село, бо ся одправляла молебень ку Пресвятой Богородиці. І ту сразу вбїгнув до церкви еден хлоп, же горить Гафанина хвжа. Молебень сьме не докінчили. Вшитки люде утікали гасити огонь. За нима утікали і обидвоє місіонарі. Огонь був страшный. Хтось закрячав, же в хвжи нарікають сара Гафана. Еден місіонарь через огонь у дверях вбїгнув до хвжи і за короткый час тягав на двір обгоріту жену і сам був в обгорітій реверенді. Хлопи такой на них зачали пляти воду, жебы захранити їх животы. І захранили їх. На тоты місієнны побожності люде в селі довго споминали.

Велике нещастя постигло у 1946 році родину Янка Боднар-Качмарёвого, што бывав при школі. Згоріла ім хвжа, у котрій бывало і восьмеро дітей. Ёго на селі люде знали як главного організатора антифашистичного одбоія і помічі партизанам на выходній Словакії. Свій дім уж не обновлявав і одышов з цілов родиню до пограніча в Чехах. Найвекший огонь постигнув село у 1948 році, кідь горіли штири дерев'яні хвжи прикриты кичками, які стояли коло себе. Були то вшитки хвжи Симкових – Юрка, Петра, Михала і Василя. При горінь хвжи была така велика пекота, же з відрами ся ку хвжам не дало приближити. Поки хлопиприправили ручну стрікачку з 1905 року на помпованя воды, уж было пізно. Хвжи згоріли. На нещастных гвздів без хвж в їх скоро безнадійній ситуації село не забыло. При допоміч містных урядів, вшиткых жителів села, ся постигнутым у селі вернула віра, же жыти ся оплатити і зачали будувати уж новы, муровані домы.

Наше село не обышли ані природны катастрофы. У юлі 1943 року, кідь мали зачати жнива і урожай ся добрый вказовав, пришла велика буря і з чорных хмар зачав падати град такий великий, як курячі яйця. Не помогли ані андрієвскы дзвонны на церкви. Цілий хотарь од вышнього кінця села аж по Шаріське Чорне був збитый градом. Поле ся біліло, як взіми. Вшыток урожай пропав. Люде нарікали, плакали, же не буде што їсти і настане голод. Окром того, пришло далше нещастя. Привалила ся велика вода а корыто нашого потожа кидьолупытке. Вода зрывала мосты ниже села, затопила найродочіщу землю, загороды, на котрых ся все добрі зародили бандуркы, капуста, цибуля, чеснок, огуркы, рункля, коноплі і

іншы плоды. По бурі того вшытко было залляте водов і втворюло ся велике озеро аж по нововеськый хотарь. По опаднутю воды гвздыням ся ані не хотіло позерати на то то багно, котре прикрыло урожай і їх трапезу. Но і то то нещастя, катастрофу, нашы люде при скромности і покорі пережыли.

Часы першой і другой світової войны

Кажда война приносит людям зло і муки, на котры ся не забывает. У першій світової войні были в селі австрійско-мадярскы вояци, бо главный фронт переходив міджі Андрієвов і Шаріськым Чорным. Притрафило ся, же по меншых боёвых акціях пришли до села і на цілий тьждень русскы вояци, котрых аж до Карпат приві генераль Брусілов. Нашы стары бабкы і дїдове споминали, же то были барз добры люде. Може і зато, же ся з нима могли подогваряти і порозуміти ліпше, як Мадярам. По войні на главній „шварліні“ сьме як хлопці при пасіно худобы находжали в дикунах патроны, загарджавіту зброю, цалком згниты военскы униформы і другы военскы предметы. По мобілізації у 1914 році до войны наруквало 37 хлопів. Із них ся 7 домів не вернуло. Загынули на італіанскім і рускым фронті. У селі є похованых 17 русскых і 9 австрійско-мадярскых вояків. До русского плену ся дістало 9 хлопів, міджі нима був і мій дїдо Михал Фріцькый, од котрого сьме ся тогды дізнавали по першыраз о великій Росії, о животі в місті Єктерінослав і на Сібірі. Доднесь на то то споминам і на ёго слова, же „Росія – то є велика земля“.

У другій світової войні до августа 1944 року у селі были ділострілці словенскы армеды. У тім часі нашы лісы были заповнены русскыма партизанами. Близко села в лісі був одділ Ніколаса. Словенскы вояци ся з нима зачали камаратити. Кідь зачатком августа 1944 року на Крижы до партизанского штабу через село переходив русскый одділ майора Квітинського, то словенскы вояци ім помагали перекрочити потік, давали ім лікы і другы здравотны потребы, а словенскый доктор оштрёвав раненых партизанів. Хлопи по селі до міхів зберали хліб, солонину, масло і другы продукты, хто што мав. Стрічу з партизанами тогды організував Ян Боднар-Качмарёв (він утримовав споліна з партизанскым штабом на Крижах). На привітаня русскых партизанів ся зышло велё людей. Не хыбовав ані наш священник Антон Коц і учитель Миколай Качмарёв. По выголошіню Словенского народного повстаня Німці зачали одзбровевати словенську армеду. Вояци в нашій селі ся одзброїти не дали і одышли до ліса. Велё з них ся придало ку партизанам і перешли на Крижы. Кідь восени 1944 року было чути стрільбу русскых катюш на Дуклі, люде жыли в надії, же уж буде скоро конець войны. На свято Богоявлія, 19. януара 1945 року пришли до села першы вояци 1. Чеськословенского армедного корпусу Людвіка Свободы, а за нима вояци Червеной армеды. Коло школы ся зышло скоро ціле село. Привітаня нашых і советскых вояків было барз сердечне, бо приходила довгоочекована слобода. Ку школі із лісів посходили

ся і партизаны. Жены попринашали страву – хліб, солонину, ковбасу, колачі, не хыбовала ані палінка. Было весело, співали ся русскы співанкы, як „Катюша“ і другы. Русскый вояк грав на гармоніці, а люде танцевали „Козачка“. При веселім співі партизаны стріляли із самопалів салвы на знак того, же конець войны ся приближує.

На военскій командатурі в Бардеєві ся до Червеной армеды пригосило 10 хлопів, але взяли лем двоє – Юрія Беня і Петра Потічного. До Чеськословенской армеды по мобілізації наступило 10 хлопів: Ян Симко, Ян Клебан, Петро Божик, Ян Пурдеш, Юрій Божик, Йозеф Мачей, Йозеф Симко, Йозеф Гудак, Йозеф Джулір, Ян Танчин, Ян Боднар. В СНП боёвали: Йозеф Мачей, Ян Симко, Юрій Симко, Михал Петрушка. З войны ся вернув Ян Пурдеш, тяжко раненый був Петро Божик і Петро Потічний, котрый із черепком в тілі ходив цілий живот і з нёв є похованый в Андрієві.

Андрієвскы Ромове

Мушу ся признати, же на назву Ромове ся мі тяжко звыкать, бо з нашыма сполубочанами сьме нажывали добрі. Не мали сьме з нима проблемы, ані ся не зберали їти до неба, а жыли од 18. ст. при нижнім кінці села. Мали збудованы 4 бідны дерев'яні хвжкы, у котрых у 1931 році жыло сім родин з 31 жытелями. Найзнамішы родины были: Демкова, Щоткова, а веце родин было Бігых. Од 1940 року їх на приказ высшых штатных органів выселили за село на Кіпці. Ту собі на мочаристім місці збудували штири хвжкы. Условія, в яких жыли на новім „ватрышкы“, были недостойны про чоловіка. По войні ся вернули назад до села. Днесь мають у пятёх мурованых хвжах заведжену електрику, на коминах видно телевизны антены, дакотры ся напоїли і на газ. В часах недавноминулых векшынов робили як сезонны робітницкы або у бардіювскій фабриці Яс. Їх животный стандарт ся в моім приближує к уровню іншых жителів села. Заслуженов работ ся гвздам завдячів Михал Демко. Розумів ся вшыткому од желіза. Поставив малу „шмыкню“ із вшылякама сарсанами на клепања лемешів, кована конів, знав vyrabляти обруч на колеса, выкути мотыкы, чеканы і под. В ёго роботі продовжував старшый сын Михал. У хвжи мали все порядок. Ёго жена Уля на Великдень при свяціню паскы мала припараджений кошарик, як і іншы гвздыні. Дакотры ромскы родины при народжіню дітины звали за хрестных родічів найліпшых гвздів. По хрестинах нікому не было чудне, кідь ся міджі собов кумали. Окром ковальской роботы, Демко грав на гусях і мав свою цыганську капелу. При музиках парібіці не мусили ходити по другых селах, здыновали своїх Ціганів, і так была своя капела. Барз бы всядгы были такы Ромове, як в Андрієві.

Розвий селы по войні

По ослободжіню в 1945 році село зачало жыти спокійніше, в надії на ліпшу будучность. При характерістіці села

почас святкованя 650 років од першой писмовой інформації, у 2005 році, сьме ся дізнали веце позітивного, як плано. По войні было выбудованых 33 мурованых домів. У селі уж не є дерев'яных хвж. Послїдня хвжа Йозефа Беня была розобрата у 1962 році. Од 1949 року село має заведжену електрику. Першый автобус до села пришов у 1950 році і забезпечує споліна з окресным містом Бардеєв. Наше село ся визначовало тым, же што хвжа, то гвзда. Но то то ся змінило в 1950 році, кідь было заложене дружство, яке ся але по пятёх роках распало. Нове дружство было заложене у році 1959. Перешло вшылякыма реорганізаціями і од 1995 року перешло під справу АГРО, с. р. о. У селі од 1974 року стоїть великий культурный дім, выбудованый в акції „З“. У нїм є достаток міста на культурны акції у просторній салі із сценюв, є ту сільскый уряд, ту ся сходжають у своїм клубі пензісты, полёвници, урбарьскый сполок і молодеж. Село має свій водовод, до котрого тече добра прамениста вода з богатого жрдла на Когутів. Днесь є ціле село сплінофіковане. Скоро в кожійм третім дворі стоїть авто, на стріхах суть поставлены нелем телевизны антены, але і сателіты, а думать ся і на інтернет. Многы высокошколованы родаці з Андрієвої в сполоченскім животі мають высокы функції на прокуратурах, в судництві, школах, як доценты. Нашым родакюм є і генераль Ян Лацко.

В церьковнім животі маме грекокатолицькых і православных священиків. Наше село ся находить в прекрасній тихій природі з лісами, де є велё звірів і грибів. Недалеко є окресне місто Бардеєв. Тото вшытко творить передусловія на то, же село бы не мало вымерати, і утримать ся холем при днешній численности – 300 жытелів і характер русиньского села із выходным обрядом у церкви. Правда, сучасна доба приносить і негатыва про село. Є то 12-процентна незамястность, люде одходять із села за работов до загранича. Віриме, же є то лем переходный час, а Андрієване ся дожыють зліпшій економічній ситуації і село ся буде надале розвивати. Мало бы ся утримати і як русиньске село, хоць народностна ситуація Андрієванів є позначена тиском асіміляції. Із 259 неромскых жителів ся к русиньскому материньскому языку пригосило при посліднім списованю людей у 2001 році 119 Андрієванів, што свідчить о тім, же русиньске коріня мать веце як половина людей у селі. Хто в Андрієві выросав і познат днешню ситуацію, тяжко ся му на то звыкать. Но в днешній добі собі можеме народность выбрати таку, яку хочеме, і придати ся к векшыні. Але у церькви вшиткы ведно співають „Господи помилуй“, і кідь проповідь при свяціні літургії є уж по словенскы, бо молоды священици по нашому уж не знають. Процес помалой асіміляції так не обходить ані Андрієву. Але мы віриме, же село ся буде іщі довго розвивати як русиньске, же ся сохраниць выходный обряд і же люде не забудуть на слова нашого будителя Александра Духновича: „Я Русин был, есьм і буду.“

Инж. Ян ФРІЦЬКЫЙ, Кошіці

Театер ся верне к українському языку

Пряшівскый Театер Александра Духновича має наштудувати на рік єдну гру в українськым языку • В русиньскым языку театр од року 1990 наштудовав аж 80 гер • В українськым языку послідній раз у 1994 році

Гра в українськым языку бы ся могла в Театрі Александра Духновича у Пряшівці наштудувати уж тогды року, але українська сторона мусить заплатити векшыну фінанчных накладів на приправу гры. Посланці культурной комісії Пряшівского самосправного края і представителі театру ся договорили, же театр бы мав наштудувати в українськым языку холем єдны гру річно. „Не видиме в тім народностный, скоріше фінанчний проблем“, реаговала председкыня комісії Яна Валёва по засіданю. Пряшівскый самосправный край, як зряджователь театру, дістав скаргу од Союзу Русинів-Українців на Словенську, же театр не акцептовав їх жадости на приправу гер в українськым языку.

ПО УКРАЇНСЬКЫ УЖ ТОГО РОКУ

Перша гра в українськым языку по роках бы мала быти, подля Я. Валёвой, і тестом інтересу з боку публікы.

На будучій рік театр бы міг пожадати о фінанції на українську продукцію тьж із грантового систему Міністерства культуры СР.

Представитель Союзу Русинів-Українців на Словенську Павел Богдан і вчерашній засіданём не є спокійный. Подля нёго, Українцям тот театр взяли.

„Рішали нашу скаргу без нашой участы“, высловив ся П. Богдан. На засіданю в театрі був лем представитель Русиньской оброды на Словенську Владимир Противняк.

ТЕАТЕР СЛУЖЫТЬ УКРАЇНЦЯМ І РУСИНАМ

Театер, котрый в роках 1945 – 1990 ся звав „Українськым національным театром“, наштудовав до девятдесятих років в українськым языку 219 продукцій а в русиньскым языку – 33. В русиньскым языку од року 1990, кідь змінив назву на Театер Александра Духновича, представив 80 гер. Все мать у штатуті, жебы мав служыти потребам жытелів обидвох народностей.

Послідній раз грав по українськы гру Украндене цаствя Івана Франка в 1994 році.

ДОДАТОЧНЫ ФІНАНЦІ

П. Богдан собі не думать, жебы їх задачю было роздобывати фінанції на продукцію в українськым языку, подля нёго, на ню бы автоматічно мала їти половина распочту театру, хоць к українській народности ся голосить о половину менше людей як к русиньскій, нецілых 11 тисч осіб.

Проблем подля П. Богдана не є у фінанціях, але у драматургії театру. „Не хоять по селах, не грають гры наших містных авторів, векшыну лем експериментальны гры в режії словенських режисерів, а то не є задачюв театру“, думать собі П. Богдан. Русинчїну поважує за діалект і припоминаць, же русинчїна ся учить лем як „неповинный язык на нашых українських школах“.

СПИСОВНЫЙ ЯЗЫК – ПРОБЛЕМА

Театер Александра Духновича є вдяка своему амбіціозному заміряню високо позітивно оцінёваным театром у цілословенскім контексті. Директор театру Маріан Марко говорить, же попробує ся попасовати з проблемом списовного українського языка на сцені. М. Марко собі думать, же тот язык буде проблемом і про герців, котры з України походять, бо рокы ся погыбують лем у русиньскій среді.

Театралный критік Олег Длоугі говорить, же театр ся уж перед революціюв зачав орьєнтовати на русиньскый язык, жебы мав природный контакт із публіков. Українці, подля нёго, у нас не творять гомогенну культурну комуніту.

ЖЕ АМБАСАДА СТОІТЬ МИМО

Петро Петрище, першый секретарь про медіи Посолства України у Словакії, твердить, же іде о жадости українской меншыны на Словенську, не амбасады, хоць і она ся в проблемі ангажовала.

Припомянув, же словенська сторона у міджвладнім протоколі, підписанім минулого року у Києві, ся завязала тот проблем рішыти, а то і зряджінём самостатного українського театру.

Зузана УЛІЧІАНСКА

(SME з 23. априля 2008, 5. стор.)

РЕАКЦІЯ НА СТАТУ У СЛОВЕНСЬКІМ ДЕННИКУ „SME“ ПІД НАЗВОМ ТЕАТЕР СЯ ВЕРНЕ К УКРАЇНСЬКОМУ ЯЗЫКУ

Театер А. Духновича по українськы буде грати лем про горстку людей?!

Кідь єм сі прочітав споминану статью в новинках, не дало мі, жебы єм не зареаговав, гвзду на „перекручана“ фактів першого секретаря Союзу Русинів-Українців на Словенську – Павла Богдана. Также по порядку: Гей, днесь є демокрація, каждый ся може скаржыти а з обективными скаржамы ся треба занимати і найти їх рішіня. Так істо є правдо, же не мож рішати скаргу даного субъекту без притомности ёго представителя (в тім П. Богдан мать правду), тым веце, же на данім засіданю з другого боку був чельный представитель русиньской культурной організації. То треба узнати.

Але уж нияк не мож узнати, же не є задачюв Союзу Русинів-Українців на Словенську здобывати фінанції на приправу гер по українськы, ведь днесь каждый мусить здобывати фінанції, не може чекати, же дахто нам їх дасть в повній мірі, або ся автоматічно розділять подля „мудрой“ математікы П. Богдана – половину на половину! На то му такой одповіла редакторка З. Улічіанска, кідь написала, же к українській народности ся голосить о половину менше людей, як к русиньскій (нецілых 11 тисч, к русиньскій высше 24 тисч). Также, кідь є в штатуті, же Театер А. Духновича мать служыти обидвом народностным меншынам – Русинам і Українцям, так з ёго распочту бы на приправу гры (гер) в українськым языку мала їти аліквотна частка (математічно вырахована, т. є. менше як четвертина), кідь береме до увагы кількостю людей, котры ся при посліднім списованю у році 2001 пригосили к обидвом спомянутым народностным меншынам. Але іщі ліпшым критеріюм є то, кількы осіб на Словенську ся пригосило к русиньскому языку (скоро 55 тисч к русиньскому, высше 6 тисч к українському), также тогды бы на приправу гер в українськым языку мало їти іщі менше. Но а потім є ту матерьска країна Українців Словакії – Україна, котра

бы мала підпорити свою „утисковану“ на Словенську меншыну, як то роблять остатні матерьскы штаты! Україна, як повів секретарь про медіи Амбасады України на Словенську – Петро Петрище ся активізувала у тім проблемі, але, видно, лем словні, ліпше бы было „сцягнути до буделяря“. Але то уж далша тема, котра нас не интересує.

Театер має служыти народу і грати в такім языку, якому народ розумить, а Русинны найліпше розумлять своему материньскому русиньскому языку, зато і Театер А. Духновича у Пряшові (ТАД) перестав грати по українськы а зачав грати по русиньскы, то собі выжадовала і выжадує публіка в русиньских селах. То барз добрі знать і П. Богдан, але не хоче то знати, бо є на челі української організації. Про кого бы грав ТАД, кідь Українці не творять гомогенну культурну комуніту на Словенську, як добрі повів театралный критік О. Длоугі. Не є ані українських сел, бо на северовыході Словенська суть у великій мірі села русиньскы або села, де жыють люде, котры мають русиньске коріня, але часть із них по роках українзації ся дале голосить к українській національности, на што подля сучасного демократічного принципю самоідентіфікації мають повне право. Подля статістікы з посліднёго списованя людей лем у пятёх селах (Орябина, Шаріське Чорне, Варадка, Зборів, Іновець) і в двоох містах (Михаловці, Сабінов) жыє веце Українців як Русинів, также, може ту будуть „нетерпезливы“ чекати гру по українськы, котра к ним „припутує на колесах“ із Пряшова? Але похыбую, же і в тых селах і містах, бы ліпше тоты люде розуміли грам в українськым языку, як в русиньскім?! Также, пане Богдане, хоць ніс назву „український національний“ театр, але служыв у першій ряді містному народу, хоць тогды му дали мено „український народ“, але ёго представителі все были Русинами!

(Закінчіня на 4. стор.)

Слїды по старім мості іщі зістали

На правдивы пригоди з другої світової війны бы ся не мало забывати, на тоты часы крутой кровавой войны проти фашизму, кідь Европу обсадили гітлеровскы войска, бо час може стерти ай тоты найтрагічнішы спомини. Мы стары скоро одходиме до вічности, а молоды іщі здалека не вшыткы порозуміли. Также, споминайме на конкретных людех і конкретны події, приближуйме історію сучасникам...

Быт септембер 1944 року. Звіздами обсыпане небо ся роспростерло над селом. За інших условій такий образ бы выкликав спокій і радість на душі, но тогды так не было... Напята, неістота, страх. Страх перед незнамым, што буде завтра і пізніше. Тихе кліпканя на окно пробудило із першого сна сусїда Янка. З тихого розговору двух партізанів ся дізнавать о своій нелегкій задачі. Іщі в тоту ніч было треба зліквідувати деревяный міст пониже села Буківці, окрес Стропков. Потребовали ёго поміч, а на роздумованя не было часу. Янко ся не бояв о себе, тады партізаны суть озброены, а тоту акцію наісто забезпечать з близкого ліса. Але што, як то не выйде? Што буде зо женов, з дітми? В тім моменті ся уж ребриняк наповнївав солмонов, а пак ся высоко наложений пустиє на дорогу. Партізане ішли тыж, але тісно коло рікы Хотчанка (при Стропковї ся вливал до Ондавы), а тоту річку, попри котрій помалы ішли од градської, одділевав вільховый гай.

Каждый звук колес ся в нічній тиху силно озывав. Янко сі думав, же о нім знає ціле село. Остры звуки воза, што перерізвали нічний спокій, му выгравали в ухах. Онедогдо ся обявие місячком освітлений міст. Быт так високо, же віз зістав під ним, але в тім моменті вшыткы стерпли. Здалека ся приближовало авто. Янко, ай кідь му мороз перешов по хырбеті, не стратив одаву. Зоскочів із воза, взяв коня за зубадла, а чекав як прикований. Спокійну ніч перетяли світла ближачого ся авта. Уж-уж обнимали деревяный міст. Напята зміцніло, кідь авто вышло на міст. Партізаны ся імили своїх самопалів. Авто застало. Минуты были вічностев. Іщі пару нервозных кроків, а Німці одышли. Вшыткы сі выдыхли.

Онедогдо ся Янко вернув до села з порожнім возом. Лем што дішов, нижній конець Буківців освітлив червеный полонїнь огня. Задачу сповнив. Доднесь із старого деревяного моста суть лем остаткы. Дакус ниже ся тычїть новий бетоновый міст, од котрого ся на два боку розбігають асфальтовы дорожки ку Стропковї і к Міджілабірцям.

По мості денно перейде много людей і авт. Не раз тады перешов і Янко, котрый уж давніше од нас одышов до вічности. Споминам сі, як часто при пасіно худобы нам приближовав тот образ другої світової війны із желанїем, абы уж нігда не было треба ніщїти то, што выбудує стростлива рука чоловіка.

Дітська войнова пригода

Друга світова война ся мі глибоко врыла до памяти, і хоць ем тогды мав лем шість років. Думам сі, же то было 1. септембра 1939 року, а мы, пастырі з Великих і Малых Буковець в окресї Стропков, сьме стрімголов летіли ку каплиці, котра іщі доднесь стоїть пониже села, посїдали сьме сі перед нїм так, абы сьме добрі виділи на градську. Ту од Стропкова ся на нас валило шотсь незвычайне, таке, што сьме іщі нігда не чули. І коні, і коровы обернули на то свою увагу, кідь ся перестали пасти під лісцоком Оскуова. Стихли дзвончкы коров і овец. Вшыткы з напїтїем сьме чекали, што буде дале.

Міджі нами не був ніхто такий старший і розумніший, абы нас зорьентовав, же якраз тепер нападом на Польщу ся зачне друга світова война, котру зачнуть Німці, а тым вержуть до небезпекы і нас молодых, в поєній росквітї жывота. Важность добы сьме порозуміли аж поступно, бо войновы події швидко йшли допереду і формовали наш світогляд і характер.

Дітська пригода мала своє продовжїня, аж гуморный конець. Чеканя ся нам выплатило, бо збогатило наше дітське познаня і наївность. Як ем уж споминав, од Стропкова через село Хотчанка ся помалы приближовала німецька воєньска дівїзія. Спереду ішли два джїпы, а за нима довага колона боєвой технікы новых накладных авт, на котрых сїдїли молоді воєцї в новенькых тмаво-зеленых уніформах, далеконосны каноны (тоты даякій час зістали на грїщу у Великих Буківцях), противітадловы гүлїметы і інша зброя... Тото вшыткы у нас выкликало чувство порядку, дисциплїны. Часами сьме ся чули як на даякій прогладїцї ці ославах... Тады сьме жыли в словенськїм шататї...

Зразу ся але ціла колона заставила, а з першого авта выступив достойник і помалы одкрачає до недалеких корчів. Воєцї ся на нас позерали, весело міджі собов говорили, а мы стихли, як мушкы, бо сьме не знали, што ся діє. Кідь ся достойник вернув до авта, а колона рушыла дале, двоє найстаршы з нас ся як осы верглы на місто, де быт достойник в надїї, же там дашто найдуть. Нашли, але прикритї папірком...

Іщі довог сьме ся з них сміяли... А колона продовжовала дале на Міджілабірці, жебы перекрочила гранїцю Польщі. Ай ту ся мож высловити таким афорїзмом: „Червак, як є звыком, щастно пережыє паданя яблука.“ Ай мы пережыли чїны і наслідкы вазельского штату. Дорослы говорили як неуманно ся рішає жыдївскїй вопрос, было рушно на дорогах, бо тоты ся в напрямї на выход оправлївали, будовали ці укрїплївали мосты, звожовали ся з лісів округлякы (гулятина), палило ся угля... Роботы было достаток, але старостей і страху іщі веце. Ведучї, або якийсь прихыленець Німців, філозофовав перед робїтниками, што поправлїа міст, же як в розкошах будувт жытї без роботы, бо они уж не будувт мушити робити, на таку дрыну буде достаток інших. Чули сьме обчас таку бісїду міджі дорослыма... Нас дітей веце інтересовала модерна зброя, воєцї, словенськы шандарї, над головами

перелїтаючі літадла, котры ся вертали до своєго центра по бомбардованю Польщі. Дакотры летіли так низко, же сьме чули їх „швандрканя“ – бісїду і смїх. Лем стрыко Митро, як пастырь міджі нами, нам дашто перетлумачїє, бо в першїй світової войні боєвав десь на італїанськїм фронтї, та знає дость добрі по німецькы.

Лемже дочекали сьме ся і тых часів, же руськы літадла бомбардовали одступаючі німецькы одділы. Они в перевезаню із справами од партізанів передусловївали, же в у вільховім гаю на нижнім кінцю Малых Буковець хочуть уступаючі німецькы одділы переночовати. І так на другый день руськы літадла перепали німецькы центер, але Німці уж там не было, бо одышли іщі вечур. Я сі з даного часу памятаю лем тілько, же ем стрімголов біг до недалекого ліса, але нагло ем ся сховав до сусїдовой загороды під острожку з фасолев, бо ем збачів, же недалеко мене діміли падаючі стрїлы, а солмонов прикриты домы в нижнім кінцю Малых Буковець уж горїли.

Были то тяжкы моменты. Не раз было треба переночовати або просто пересїдїти цілу ніч в лісі, бо світлицї овітївали і глядали свій цїль на зошмарїна бомб, а партізаны перепадовали уступаючі німецькы одділы. Дорослы росповїдали аж інтересны войновы пригоды, котры сьме слухали з отвореныма устами. Такою по навернутю з евакуації з Чемерного, Чаклова у Врановскім окресї, зашов ем до Токаїка, жебы ем на властны очі видїє холем тоту місто, де Німці постріляли 32 жытелїв, бо, реку, помагали партізанам. Двоє, ся, як кібы чудом, захранили. Не раз мі прийде на розум, як бы ем быт радый, кібы ем міг поговорити в моїм старшїм віці з тьма, што сїдїли тогды при каплиці і слїдовали Німців, што тыяли до войны. Тады тепер сьме ку собі ближе, маме гуманнішы погляды, інтересы. Або ніт?

Мам приятелїв у бывшїй западній Германії. В маю каждорічно ходять на Земплїнську Шіраву. Не раз ем видїв, же Німці суть дисциплїнованы, докладны, што видно ай з того, як точно собі зазначовали події з другої світової войны. Ай в моїм роднім селї Буківці перед роками з сільского цїнтеря ексгумовали німецькых воєцїв і перевозжали десь до сполочного гробу до Зборова, жебы ся могли о них іщі ліпше старати. Вшыткы бы сьме мали мати адекватну почливість к нашїй минулости.

Шкода, же уж є чім дале тым менше людей, які выступовали або выступуют проти фашистичному систему, а оцінюєме тоты події з розлічнomy углїв погляду. Тепер, як старшы, не забываєме на нашы зажыткы з дїтства. Тїшит нас, же ся ани в добі глобалїзації не забывать на вызнамны роковины ослободжїня і СНП, і на одказ тых вызнамных подій про сучасность. Носьме їх в серцїю, жебы нашы діти і внуки могли черпати войнову історію нелем з книжок, але і зо жывого істочника, бо він уж помалы, але істо высыхать.

Михал ЛІШКА, Михаловці

1945 рік в Мукачові

Од 1. фебруара 1945 року ем ходив до пятой класы Руської гімназії в Мукачові, де ня о місяць зволили за председу класы. Можу повісти, же ем запов до колєктиву без будь-якых проблемів, бо по руськы ем говорив добрі, і хоць міджі собов сьме говорили по русинськы. Інтересне было і то, же почас павз ся в школї говорило переважно по мадярьскы. Што ня найвеце зачудовало, то была чудна про мене атмосфера, думаня людей в одношіню к Червенїй армаді і ку советському режиму. Не одчув ем ани за мак ефорїї з ослободжїня Підкарпатської Руси в порїянаню з тым,

3 ПОШТАРЬСКОЙ ТОРБЫ

што ем зажыв в Пряшовї, але і в Празї. Кідь міджі студентами настали даякы незгоды, справила ся скінчили з познамков – „з волї народа“. Была то парафраза на процес припоїня Підкарпатської Руси к советській Українї. Властно, назва Підкарпатська Русь по приходї Червеної армады на тоту територію ся якбы вытратила, а зачала ся хосновати нова назва „Закарпатська Україна“. Просты люде то не знали прїяти за своє.

Што ся тыкать жытовотнй уровни і економїкы в тїй области – із дня на день ся сїтуація згіршовала, аж настала гіперінфляція, кідь на тїй терїторїї ся поужывали три мены: рублі, пенгы і коруны.

Споминам сі на ітересну епізоду із 24. фебруара 1945 року, кідь велитель 4. украинського фронту, генераль армады Петров, котрый ся барз подобав своїм вызором і окулярями на фотографію писателя Антона Павловича Чехова, у своїм выступї к Дню Червеної армады на конець своего провяу повїє памятно речїня, котрым убезпечїє: „На вашу землю нігда веце неприятельска чїжма не вкрочїть“. На тім мітїнгу ем сїдїє в передпослїдній рядї, а за мнов старший пан зашептає своему сусїдові: „Зато ваша ту зістане навїкы.“ В містї ся лем так роїло множество фронтовых воєцїв, котры ся вшеляко справовали. Своє робив ай алкоголь. Жены ся бояли вечур выїти вонка.

Кінцєм мая 1945 року ся мі подарило в Мукачові видїти ай Н. С. Хрущова, який в уніформї генерала-майора, в супроводї десятичленной делегації генералїв на дорозі до Будапешту в центрї міста, в парку одкрывав памятник. Запамятало ся мі, же мав герок довагы аж по пяты. Вызерав комічно. Уніформа на ёго поставі му не пасовала. Говорив не по украинськы, але по руськы. Чув ем то на властны уха.

Треба повісти, же окреме напята сїтуація была в містї в юну 1945 року, кідь жыдївска

комунїта, котра зограла вызнамну роль в економїчній жытовотї міста, одышла на запад, главно до Чех. Тото натїлком позначило жывот в Мукачові, же не было де купити булку або карбінатку, але і інші службы были парализованы, наприклад, оправа обувы і под. Склєпы по одходї Жыдїв перестали практично фунгївати. Была то реакція жытелїв жыдївской народностї на нечекане прикапчаня Підкарпатської Руси к советській Українї, котре ся стало 29. юна 1945 року. Над улицями міста висїли транспаренты в украинськїм языку: „Хай живе приєднаня Закарпатської України до Радянської України“. Офіціална преса патетично ославлївала тот історичный акт „в менї народу“. Слївало ся, танцївало.

Лемже правда была цалком інакша. Середня і старша генерация ся не могла змірити з тым фактом. Смутила за Чеськословенськом. Офіціално ся твердило, же прикапчаня к Советському союзу ся стало „з волї народа“, же аж 90% жытельства согласило з тым у референді, яке было зманїпуловане. Як приклад мож увести підписы студентїв пятой класы гімназії, котры сі выжодав класный учїтель з тым, же їде, реку, о дяковне писмо Й. В. Сталіновї за ослободжїня і господарську поміч, але достравды ту ішло о референдум. Ёдно было ясно, же од самого зачатку по вступї войск ЧА были вытворены органы містной самосправы і штатной моци подля советського прикладу. Не дало ся чекати, же настануть зміны а же Підкарпатська Русь ся назад верне к Чеськословенській републіці. В тім часї была тенденція одходити за гранїцю, главно міджі інтелектуалами, подникателями і іншыма верьствами жытельства. Господарська сїтуація была на грани катастрофы. Як уж было споминане, в склєпах ся не дало скоро ніч купити, в містї хыбїли основны продукты. Самособов, же розмагав ся чорный обход і выміна особных речей, шматя, годинок і інших предметїв за продукты.

Сам ем мав великы проблемы дістати ся назад до Чехословакії, зато же 1. 7. 1945 была гранїца заперта. Подарило ся мі домїє дістати аж в другїй половині новембра 1945 року, кідь ем міг одыити із Закарпатської України, а то на основї поволїня, котре мі підписав начелник міліції, майор Мирный.

Наперек вшыткым перїпетїям, на місто Мукачово сі споминам в добрім, тады стады ем сі одніс ай найкрасшы спомини з моїй молодости, з мого студенського жывота.

Інж. Димитрій КРІШКО, Пряшів

Театер А. Духновїча по украинськы...

(Продовжїня із 3. стор.)

Также кому быт „взятый“ театер? Русинам, котры не могли ся голосити к Русинам! Може быт „взятый“ тїй малїй горстці украинской інтелїгенції, котра тыж міджі собов говорит по русинськы, не по украинськы?!...

П. Богдан ня „заінтересовав“ і як „языкознаватель“, кідь повїє (то „ограна“ співанка горсткы русинской інтелїгенції, главно з Пряшова) же „русинчїну поважує за діалект і учїть ся лем як неповинный язык на наших украинських школах“. Но а ту мож повісти, же П. Богдан прямо цїганить. Бо як уж не платїть теза, же русинський язык є діалектом украинского языка, так тыж не є правдов ани то, же на „українських“ школах ся учїть русинський язык! Уж ем своего часу писав, же П. Богдан з трїбуны І. Світового конгрєсу Русинїв 1991 року в Міджілабірцях запалено обїцяв (не рахуючі з тым, же ся то стане!), же він сам, кідь буде кодїфкований русинський літературный язык на Словенську, буде першый ним бісїдовати в радїю (тогды быт заступцєм директора Украинского штудія Словенского розгласу в Пряшовї). Але што ся не стало: Русины у 1995 році кодїфковали русинський літературный

язык на Словенську, але він ним нігда не говорив у розгласовім етерї і доднесь твердїть, же русинський язык є діалектом украинского языка... Машына пішла дале, а він заснав... Найліпше бы ся му дримало з передреволючнomy комунїстичнomy сном...

До неба волаючім цїганством є то, же „русинчина ся учїть на наших украинських школах“. Де? Украинських школ на Словенську уж давно ніт! Є лем горстка шкїл, котрым зістала стара назва, але там уж лем предмет украинский язык і література ся учїть по украинськы, дагде, іщі єдендва предмети выховы тыж, то є вшыткы... Также, пане Богдане, „не робте сі з губы пырдел“, як гварять Чехы. Не баламутьте чїтателїв, же русинчина ся учїть на украинських школах, бо то неправда! Русинський язык ся учїть на дакотрых словенських школах, але ани на єдній „українській“!

Думав ем, же уж нігда не буду реагївати на слова „Українців Словаччини“, бо уж ани не было треба і не мало то змысел. Але тепер, кідь зяє час од часу „указуют ріжкы“ і обявила ся дана статя у словенськїм деннику, то ня выпровоковало, также, перебачте за мое інтермеццо.

Александр ЗОЗУЛЯК

НАРОДНІ НОВИНКИ

Выдавать Русин і Народны новинкы за помочї Міністерства культуры СР. Шефредактор: Мґр. Александр ЗОЗУЛЯК, редакторкы: ПґДр. Кветослава КОПОРОВА, ПґДр. Марїя МАЛЬЦОВСКА, языкова редакторка: ПґДр. Анна ПЛІШКОВА, ПґД. Adresa: **Ludové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR.** Tel.: 051/772 56 29. Передплатне на рік 250,- Ск, до сусїдніх штатів – 600,- Ск, або 27,- \$, або 18,- € до загранича поштов ІІ. кл. 39 \$ або 26 €, поштов І. кл. 44 \$ або 30 €, заплатити мож і в редакції, банковым переводом або поштовов поужаков на ч. рахунку 1386912153/0200, Všeobecná úverová banka, robočka Prešov. Регїстрачне ч. **MK SR 417/91, МІС 49 438.** Опублїкованы погляды дописователїв не мусять быти згодны з поглядами редакції.

Адреса новїнок на інтернетї: www.rusynacademy.sk, <http://narodny-novinky.presov.sk>, E-mail: rusyn@stonline.sk

Rusín a ľudové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
PLZ
VsRP - 664/2003

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2